

28 februari 2020. Migranten komen aan op het Griekse eiland Lesbos, begeleid door een schip van Frontex, nadat ze de Egeïsche Zee zijn overgestoken vanuit Turkije. Michael Varaklas/ap

Frontex botst op zijn grenzen

Frontex moest het symbool worden van Europese daadkracht in het migratiedossier. Maar het duurste en grootste agentschap van de Europese Unie worstelt met schandalen. En met zijn eigen onmacht. *De Standaard* ging op onderzoek en trof een organisatie in een identiteitscrisis.

Door Samira Ataei en Kasper Goethals

Dinsdagochtend 13 juni 2023. Medewerkers van Frontex, het Europese grens- en kustwachtagentschap, krijgen op het hoofdkwartier in Warschau een zorgwekkende melding. Op de Middellandse Zee vaart een gammele vissersboot vol mensen. Twee dode kinderen zouden aan boord zijn. In het Situation Center, vanwaaruit Frontex zijn vliegtuigen en drones aanstuurt, schieten de officieren in actie. Ze sturen de Eagle 1, een patrouillevliegtuig dat al in de lucht is, die kant op. Iets voor 10 uur cirkelt het boven de blauwe vissersboot. In Warschau verschijnt de Adriana voor het eerst op de grote schermen.

Op korrelige zwart-witvideobeelden zien de officieren hoe het overvolle schip met een slakkengang over zee glijdt. Ook de directeur van Frontex, Hans Leijtens, komt kijken. Het ziet er gevaarlijk uit, honderden mensen samengepropt op het bovendeck, maar de Adriana lijkt nog een koers te hebben. De officieren in het Situation Center besluiten dat de dreiging “niet acuut” is en sturen geen noodoproep uit. Wel waarschuwen ze de Griekse autoriteiten. De Adriana bevindt zich intussen in Grieks reddingsgebied en valt onder de bevoegdheid van de Grieken.

Het schip heeft naar schatting 750 migranten aan boord. Het is een raadsel hoe het ooit zonder hulp een veilige haven moet bereiken. Maar reddingsacties blijven uit. Ruim negen uur nadat Frontex de Adriana voor het eerst heeft gespot, om 19 uur, vragen de Griekse autoriteiten twee commerciële schepen om water, voedsel en brandstof naar de migranten te brengen. Daar blijft het bij. Later beweert Griekenland dat het schip richting Italië koerste en niet richting Griekenland. De migranten “wilden niet eens geholpen worden”, luidt de officiële reactie van de Griekse kustwacht. Uit satellietbeelden blijkt echter dat de Adriana urenlang doelloos ronddoberde. Wanneer het schip uiteindelijk kapseist en zinkt, om 2 uur 's nachts, gebeurt dat voor de ogen van een reddingsschip van de Griekse kustwacht.

Hoewel de Adriana dertien uur nauwlettend in de gaten is gehouden, worden slechts 104 opvarenden gered. Meer dan zeshonderd mensen verdrinken en verdwijnen in de nachtelijke zee.

Onder hen naar schatting honderd kinderen. Ze worden nooit gevonden. Het is de dodelijkste schipbreuk van de afgelopen twintig jaar.

Mayday

De ramp is illustratief voor de structurele handicaps van Frontex. Het agentschap groeide de voorbije decennia uit tot het grootste en duurste van de EU. Het jaarbudget steeg van 6 miljoen euro in 2005 naar 859 miljoen euro in 2024. Maar Frontex worstelt met zichzelf en wordt geplaagd door schandalen. Al te vaak kijkt de organisatie toe bij rampen en bruut geweld zonder in te grijpen. Hoe kan dat? *De Standaard* dook de voorbije weken diep in Frontex. We spraken met voormalige en huidige medewerkers, vooraanstaande critici, migranten en experts. Ook bezochten we de voorbije jaren de Europese buitengrenzen waar Frontex actief is en pluisten we talloze interne documenten uit.

“De Europese Unie zegt dat levens redden ‘niet optioneel is’. Maar ondertussen pompt ze wel miljarden in een agentschap waarvan de structuren niet op dat principe gestoeld zijn”

Emily O'Reilly
Europese Ombudsvrouw

Daaruit komt het beeld naar voren van een agentschap in een identiteitscrisis. Europese beleidsmakers willen dat Frontex het symbool is van krachtdadig optreden in het aartsmoeilijke migratiedossier. Tegelijk moet het agentschap garant staan voor de “Europese waarden”. Dat leidt tot een spreidstand die moeilijk vol te houden is. Het agentschap heeft duizenden agenten in dienst, die een eigen uniform krijgen en wapens mogen dragen. Maar aan de grenzen staan ze onder het gezag van nationale grens- en kustwachters. En juist aan die grenzen wordt het internationaal recht systematisch geschonden. Zo wordt Frontex structureel betrokken bij dodelijke incidenten, gewelddadige pushbacks of ergere mensenrechtenschendingen.

Neem de ramp met de Adriana.

Frontex-officieren boden tot vier keer toe hun hulp aan, blijkt uit interne Frontex-documenten, maar de Griekse autoriteiten gaven daar geen gehoor aan. Het enige wat Frontex dan nog had kunnen doen, was een noodsignaal – of ‘mayday’ – uitzenden. Waarom deed het dat niet?

“Achteraf, als je alles weet, is dat een terechte vraag”, geeft Frontex-directeur Leijtens toe. We spreken hem bijna een jaar na de ramp, in zijn kantoor in hartje Warschau. “De Adriana bevond zich in het Griekse reddingsgebied. Het was aan Athene om actie te ondernemen. Zij besloten ons naar een ander incident ten zuiden van Kreta te sturen. ‘Vlieg daarheen’, zeiden ze. ‘Wij hebben dit onder controle.’ Dat is de realiteit waarin wij opereren.” Leijtens zucht. “Ik heb de Adriana zelf nog zien varen. Als je bedenkt dat er zeshonderd à zevenhonderd mensen in zee zijn verdwenen, slaat je hart wel een paar slagen over.”

“Frontex medeplichtig”

Het Griekse onderzoek naar de Adriana verloopt langzaam. De telefoons van de kustwachters werden pas na drie maanden in beslag genomen. Terwijl die van de overlevenden, die zeggen dat ze daarmee de ramp hebben gedocumenteerd, wel meteen werden afgepakt en nooit teruggegeven. Negen Egyptenaren die de ramp overleefden, werden aangeklaagd voor smokkel. Het bleken onschuldige migranten te zijn. Ze kwamen deze week vrij, na tien maanden cel.

Migranten die de ramp overleefden, zeggen dat de Grieken de schipbreuk hebben veroorzaakt. “Ze probeerden ons het Griekse gebied uit te slepen”, vertelt de Pakistaanse motorfietsmonteur Haseeb ur-Rehman (21). Hij verblijft in een Grieks vluchtelingenkamp. “Het schip liep vol water en de motor

was kapot. We schreeuwden en schreeuwden om gered te worden. Maar de Grieken negeerden ons en begonnen te slepen. Het verdriet aan boord was immens. Toen sloeg het schip om naar rechts, alsof we een bocht maakten, en zonken we. Pas daarna begon de reddingsoperatie. Zo zijn al die mensen verdronken.” De Griekse autoriteiten ontkennen dat ze de boot probeerden weg te slepen.

Aangezien de Griekse onderzoeken op zich laten wachten, dook de Europese Ombudsvrouw, de Ierse Emily O'Reilly, in de kwestie. Begin februari kwam ze met een vlammend rapport over de rol van Frontex. Volgens O'Reilly dreigt de Europese Unie “medeplichtig te worden aan mensenrechtenschendingen en de vele doden op de Middellandse Zee”. Dat komt door de afhankelijkheid van de lidstaten, zegt ze aan de telefoon. “In feite is Frontex wat de lidstaat wil dat het is. Het kan alleen maar doen wat het wettelijk is toegestaan om te doen. De lidstaten hebben de werkelijke macht in handen.”

O'Reilly pleit voor een grondige hervorming. “Het agentschap heeft bijvoorbeeld geen duidelijke richtlijnen of het

wel of niet een mayday-oproep moet uitzenden. Wanneer is een boot in levensgevaar? Alleen als hij op het punt staat te kapseizen? Wat als de Adriana een boot vol toeristen was geweest? Had het verhaal er dan ook zo uitgezien? Wellicht niet, omdat toeristen, in tegenstelling tot migranten, geen politiek thema zijn.” De Ombudsvrouw wijst op een kloof tussen woorden en daden. “De Europese Unie zegt dat levens redden ‘niet optioneel is’. Maar ondertussen pompt ze wel miljarden in een agentschap waarvan de structuren niet op dat principe gestoeld zijn.”

Een betere wereld

“Laten we de wereld genezen en er een betere plek van maken.” Vanaf de dertiende verdieping van het Frontex-hoofdkantoor kijken we samen met Jonas Grimheden naar een kunstwerk op het Europaplein in Warschau. Hij is het hoofd van het Fundamental Rights Office, de dienst grondrechten van Frontex. “Ik denk dat de boodschap iets te maken heeft met de oorlog in Oekraïne”, zegt Grimheden. Hij buigt zich verder naar voren aan het raam. “Als je verder kijkt, kun je een van de wachttorens

zien van het voormalige Joodse getto.”

Grimheden kent zijn geschiedenis. Hij weet dat waar wachttorens en muren verrijzen mensenrechten onder druk kunnen staan. De afdeling grondrechten van Frontex, die hij sinds 2021 leidt, heeft als taak toe te zien op de naleving van het internationaal recht. De dienst werkt onafhankelijk en onderzoekt incidenten. “Toen ik hier net begon, waren we maar met tien”, herinnert hij zich. “We renden achter een miljoen dingen aan.” Vandaag heeft Grimheden 65 mensen onder zich. Het zijn vooral vrouwen, in een verder door mannen gedomineerd grensagentschap. “Zelfs hardcore-hippies zijn welkom (*lacht*), maar die zullen misschien niet snel solliciteren voor een baan bij Frontex.”

Grimhedens team behandelt *serious incident reports*, die verplicht moeten worden opgesteld door betrokkenen bij Frontex-operaties bij iedere mogelijke schending van het internationaal recht. De Zweed zit daarmee in het hart van het debat over het functioneren van Frontex. “Ik adviseer onze directeur en spreek de raad van bestuur toe, op die manier heeft onze afdeling rechtstreeks ▶▶

Leden van het vaste korps van de Europese grens- en kustwacht. Getty

Fabrice Leggeri. maxppp

“Frontex is er niet om ‘migranten te helpen’, zoals sommigen denken. Frontex moet grenzen helpen te bewaken”

Fabrice Leggeri
Voormalig directeur Frontex

impact”, zegt Grimheden. Maar bij de lidstaten botst hij vaak op een muur. “Als we schendingen van de grondrechten aanklaarten, antwoorden ze soms: jij mag denken wat je wilt, wij denken er het onze van. Dat is frustrerend.”

Dan rest Grimheden alleen nog de juridische weg, zegt hij. “Dat is hoogst problematisch, want een rechtszaak kan jaren duren. En ze kan om technische redenen worden afgewezen.” Eén keer maakte de grenswacht van een lidstaat waarmee Frontex samenwerkt het zo bont dat Grimheden zelf naar de openbaar aanklager in dat land trok. Omdat de zaak nog lopende is, wil de Zweed niet zeggen om welk land het gaat. “Mensen werden er gemarteld, beroofd en zonder enige veiligheidsscreening de grens over gezet. Frontex was niet betrokken, maar ik vond dat het land in kwestie onze berichten niet serieus nam. Dus heb ik zelf onder ede getuigd in die zaak.”

“Meer Frontex”

“Sommige landen zien Frontex als een spaarvarkentje. Ze komen aankloppen als ze duur materieel nodig hebben, of als ze hulp willen bij een gevaarlijke missie”, zegt Grimheden. “De EU moet de lidstaten duidelijk maken dat als je Frontex toelaat je er respect voor het internationaal recht bijneemt.” Niet alle grenslanden werken met Frontex samen. Polen doet dat bijvoorbeeld niet, terwijl er aan de grens met Wit-Rusland wel migranten oversteken. België paste onlangs zijn wetgeving aan, zodat gewapende Frontex-agenten op ons grondgebied mogen opereren. “Het is een package deal. Frontex is er niet alleen voor de foie gras en de champagne, de lidstaten moeten ook groentjes eten.”

Artikel 46 van het agentschap stelt dat Frontex zich hoort terug te trekken uit operaties waarin het internationaal recht niet gegarandeerd kan worden. Die verantwoordelijkheid ligt bij de di-

recteur. Frontex trok zich eerder terug uit Hongarije en Litouwen, nadat die landen door het Europees Hof van Justitie op de vingers waren getikt omdat hun migratiewetgeving in strijd is met het Europees recht. In dat geval is Artikel 46 een voor de hand liggende stap. Maar bij landen die niet te koop lopen met hun illegale praktijken ligt het moeilijker. Griekenland, Bulgarije en Kroatië doen op grote schaal aan pushbacks, maar ontkennen die publiekelijk. Daar blijft Frontex voorlopig wel actief. De overweging is een existentiële kwestie. Als Frontex zich aan alle grenzen terugtrekt, heeft het duurste agentschap van de EU geen functie meer.

“Als wij ons ergens terugtrekken, zullen Europese fondsen het gat daar dichtten. Dan kunnen die landen hun praktijken voortzetten zonder pottenkijkers en wordt het erger”, zegt Grimheden. Hij betoogt dat de aanwezigheid van Frontex juist emanciperend werkt. “Ik was onlangs in gesprek met een prominente ngo in Bulgarije. Ik vroeg wat hen zou helpen om de situatie aan de grenzen te verbeteren. ‘Meer Frontex’, zeiden ze.”

Grimheden ziet Artikel 46 als een drukkingsmiddel. Na het vergaan van de Adriana vorig jaar heeft het agentschap overwogen zijn activiteiten in Griekenland stop te zetten. De discussie daarover is intern nog steeds gaande. “Het is niet logisch dat Frontex pas na toestemming van een lidstaat in een gebied mag blijven om hulp te bieden. Dit is de Europese Unie, dit zijn de grenzen van ons allemaal, niet alleen die van Griekenland, Italië of Bulgarije. Ik zou pleiten voor verdergaande autonomie van Frontex aan de buitengrenzen. Met Europese standaarden.”

Dat zou neerkomen op een gefederaliseerd grensbeleid, een huizenhoog Europees taboe. Lidstaten staan op hun soevereiniteit en zullen niet snel de controle over hun grenzen uit handen geven. Ondertussen is de vraag hoe goed de zachte druk van Frontex werkt. In de jaren dat het agentschap groeide, werden de pushbacks in verschillende Balkanlanden waar het agentschap opereert juist grootschaliger. *De Standaard* was de voorbije jaren ter plaatse in Griekenland, Italië, Turkije, Bulgarije, Servië, Noord-Macedonië, Tunesië, Honga-

rije en aan de grens met Libië. Deze maand bezochten we de grens tussen Kroatië en Bosnië.

Overall hoorden we verhalen over bruut geweld. Mannen en vrouwen toonden ons hun blauwe plekken en breuken, veroorzaakt door Bulgaarse grenswachters met wie Frontex samenwerkt. We zagen busjes rijden zonder nummerplaat in Griekenland, die migranten vervoeren en collectief de grens over zetten. Niet zelden werden migranten daarbij tot hun ondergoed uitgekleeft, door honden gebeten of bestolen. In het verleden hielp Frontex die praktijken in de doofpot te steken. Tot vandaag worden Frontex-medewerkers weggestuurd als er pushbacks plaatsvinden, zodat er geen verslag van wordt gedaan.

Grimheden bevestigt dat het niet om “fabeltjes” en “fakenieuws” gaat, zoals bijvoorbeeld Griekenland beweert. Hij betoogt dat de situatie beter wordt. “Onze vorige directeur is nogal een beroemdheid. In zijn tijd werden *serious incident reports* soms van ons afgeschermd wegens ‘te politiek’. Nu komt alles rechtstreeks bij ons, zodat we kunnen handelen als het misgaat.”

De architect

Die vorige baas, Fabrice Leggeri (56), spreken we in Brussel. “Het was mijn bedoeling om een organisatie uit te bouwen naar het model van een politiemacht”, zegt hij. “Frontex is er niet om ‘migranten te helpen’, zoals sommigen denken. Nee, Frontex moet grenzen helpen te bewaken.” In veel opzichten is Leggeri de architect van het moderne Frontex, maar na zeven jaar moest hij opstappen. Sinds februari is hij kandidaat op de Europese lijst van de uiterst rechtse partij Rassemblement National van Marine Le Pen.

Je zou kunnen zeggen dat Leggeri zijn tijd vooruit was. Toen hij in 2014 voor de job van Frontex-baas solliciteerde, was Europa een andere plek. Frontex was een klein technisch agentschap dat hielp te coördineren tussen verschillende grenswachten. Na meerdere grote scheepsrampen, tussen Libië en Italië, riep de Europese Commissie op om Frontex in te zetten voor humanitaire missies. “Laat dit een wake-upcall zijn om de solidariteit en wederzijdse steun te vergroten en soortgelijke tragedies in

de toekomst te vermijden”, betoogde Cecilia Malmström, de liberale commissaris voor Migratie.

Maar Leggeri, een ambitieuze topambtenaar die op het Franse ministerie van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk was voor de strijd tegen irreguliere migratie, had een andere visie. In een essay van één pagina, toegevoegd aan zijn sollicitatiebrief, waarschuwde hij voor een nakende grenscrisis. Die zou even overrompend kunnen zijn voor Europa als de financiële crisis van de eurozone in 2009 was geweest, voorspelde de Fransman. “Ik betoogde dat Europa die crisis zou kunnen aanwenden om Frontex uit te bouwen van het kleine agentschap dat het toen was tot een krachtig instrument om de grenzen te bewaken en de Schengenzone te redden.”

Meteen na zijn aanstelling in 2015 herhaalde Leggeri dat scenario in een interview met Italiaanse media. “Eén miljoen illegale migranten staan klaar aan de Libische kust om naar Europa te

komen”, zei hij. Er werd niet veel aandacht aan besteed. De VN-cijfers waarop hij zich baseerde, waren sterk gedaald. Maar een samenloop van omstandigheden gaf de Fransman gelijk. Terwijl Leggeri naar Libië keek, bereikte de situatie van de Syriërs in Turkije een kookpunt. Honderdduizenden vluchtelingen trokken met bootjes naar de Griekse eilanden. In oktober 2015 kwamen er 10.000 per dag. “Het jaartotaal in 2015 eindigde op 1,2 miljoen”, zegt Leggeri. “Nog meer dan ik had voorspeld.”

De bootcrisis was een uitgelezen kans voor Leggeri om zijn ambities waar te maken. Bij de centrumrechtse Europese Commissie van Jean-Claude Juncker vond de ervaren bureaucaat een luisterend oor. “Juncker begreep meteen waar ik naartoe wilde. De consensus was: het aantal migranten moet omhoog”, zegt Leggeri. De beelden van tentenkampen in Brussel en Boedapest bepaalden de publieke opinie. “Eind 2015 ging mijn budget in drie weken tijd van ▶▶

“We willen controle, maar migranten zijn niet onze vijanden”

Hans Leijtens
Directeur Frontex

Hans Leijtens. afp

14 juni 2023. Slachtoffers van de schipbreuk van de Adriana, daags voordien, worden geborgen. Stelios Misinas/reuters

100 naar 150 miljoen euro. Het was ongezien in de geschiedenis van Europa. Ik durfde het pas te geloven toen het geld op onze rekening verscheen.”

Dat geld bleef komen. Aanslagen in zeven Europese lidstaten en de vrees voor een extreemrechtse renaissance deden de rest. In 2016 werd Leggeri's agentschap omgevormd tot een officieel Europees grens- en kustwachtagentschap. In 2018 kwam er een tweede grote hervorming en kreeg Frontex een eigen pan-Europees korps, met eigen uniformen en het recht om wapens te dragen. “Ik realiseerde me: alles hiervoor was slechts het aperitief”, zegt Leggeri.

“Koekoekseieren”

De focus op mensenrechten was voor Leggeri bijzaak, zeggen medewerkers. De Fransman wilde state-of-the-art grensbewaking. In 2021 onthulden *De Standaard* en andere media hoe wapenbedrijven naar Warschau trokken om de nieuwste snuffjes bij Frontex te pitchen. Ook bedrijven uit landen met een be-

denkelijke reputatie zoals Wit-Rusland, de Verenigde Arabische Emiraten en Angola waren welkom. In de presentaties van 108 defensie- en teehbedrijven, die *De Standaard* kon inkijken, werd migratie geframed als een “aanval”. Ze boden onder andere “autonome zwermen robots” aan die migranten moesten schaduwen, leurdren met de nieuwste vuurwapens, nachtzichtcamera's en software om “morphing-aanvallen” (wanneer migranten met een vervalst paspoort een grens proberen over te steken) tegen te gaan. Leggeri: “De ngo's zeiden: ‘Hij is Frontex aan het militariseren om oorlog te voeren tegen migranten.’ Fout, we waren aan het militariseren om ons te beschermen. Ook tegen drugshandel trouwens.”

Ondertussen kreeg Leggeri berichten binnen over gewelddadige pushbacks aan de grenzen. De praktijk was wijdverspreid. Een jezidische vluchteling vertelde in 2016 aan *De Standaard* hoe hij met twintig andere jezidi's de Grieks-Turkse Evros-rivier had overgestoken en daarna

werd uitgetrokken in een cel, klappen kreeg op zijn hoofd en zonder zijn eigendommen werd teruggestuurd naar Turkije. “We dachten dat ze ons zouden vermoorden. We kregen niet de kans om asiel aan te vragen”, zei de man. De praktijken werden in de jaren daarna door talloze mensenrechtenorganisaties en media bevestigd.

Van de kritiek van ngo's trok Leggeri zich weinig aan, zegt hij. “Ik had de steun van Juncker en andere politieke leiders. Voor mij veranderde alles pas met de komst van de nieuwe Europese Commissie in december 2019.” Leggeri verwachtte dat de nieuwe Commissievoorzitter Ursula von der Leyen het “rechtse beleid van Juncker” zou voortzetten. Maar al snel botste hij met de nieuwe Europees commissaris voor Migratie, de Zweedse sociaaldemocrate Ylva Johansson. “Tijdens onze eerste ontmoeting zei ze: ‘Je hebt geen wapens nodig want migranten komen voor liefde. En uw job is om deze migranten te verwelkomen. Of u dat nu leuk vindt of

niet.’ Ik was geschokt!” Johansson ontkent dat ze dat gezegd heeft, maar gaat niet in op onze vragen.

Sindsdien was Leggeri naar eigen zeggen “in oorlog” met de Commissie. Ook vanuit het Europees Parlement nam de kritiek toe. “We waren te lang te weinig kritisch voor Frontex”, zegt Tineke Strik, Europees Parlements lid voor Groenlinks, in een videogesprek. “Het was een politieke beslissing om Frontex uit te breiden, die vooral door de regeringsleiders werd gepusht. Als er ergens problemen waren met migratie die niet opgelost raakten, was méér Frontex het panacee.” Na een tijdje kwam het Parlement in verzet tegen de berichten over pushbacks en het beleid van Leggeri, zegt Strik. “We hebben onderzoek gedaan, verordeningen aangenomen en het budget niet goedgekeurd of de goedkeuring van het budget uitgesteld.”

Tallose onderzoeken van de onderzoeksgroep Lighthouse Reports en *Der Spiegel* onthulden een cultuur van doofpotoperaties en pushbacks. De Europese Commissie drong in 2020 aan op de aanwerving van veertig mensenrechtenmedewerkers. Die moesten het respect voor de fundamentele rechten garanderen. “Dat was de strategie van de koekoekseieren”, zegt Leggeri hoofdschuddend. “Je laat de ngo's hun eitjes leggen in onze organisatie en schrikt dan dat het tot frictie leidt.” Leggeri werkte de aanwerving van die mensenrechtenmedewerkers volgens verschillende bronnen actief tegen. Zelf zegt hij dat de vertraagde aanwerving “technische redenen” had.

Leggeri: “Ik heb de EU gevraagd om een pushback te definiëren. Ik vroeg: zeg mij wanneer ik Artikel 46 moet gebruiken, maar dat hebben ze nooit gedurfd. Ze legden de verantwoordelijkheid bij mij. En ik weigerde om Frontex te laten kapen door ngo's en journalisten. Men-

sen tegenhouden aan de grens is geen pushback. Rechters die beweren van wel zijn misleid door ngo's. Je kunt niet iedereen die één voet in de EU zet asiel laten aanvragen, dan krijg je ze nooit meer weg. Waarom denkt u dat zo veel landen muren bouwen?”

Na jaren strijd werd Leggeri in 2022 genekt door een vernietigend rapport van de antifraudewaakhond Olaf. Er was behalve van betrokkenheid bij pushbacks van migranten sprake van “obsessief micromanagement”, geknoei met bewijsstukken en een doofpotpolitiek. Daarnaar gevraagd reageert Leggeri voor het eerst boos. Hij ontkent de kritiek van Olaf en spreekt van een politieke beschadigingsoperatie met “fakenieuws”.

Pijnlijke vragen

Het vertrek van Leggeri deed de rust terugkeren in het hoofdkwartier in Warschau. Toen Frontex vorig jaar onder het bewind van Leijtens kwam, maakte de Nederlander er een prioriteit van om “de werkcultuur te herstellen”. We spreken hem in zijn kantoor, vlak voor hij naar zijn gezin in Rotterdam vertrekt. Het verschil met Leggeri is meteen duidelijk. Leijtens zegt dat het niet de rol is van Frontex om migranten tegen te houden. “Migratie is van alle tijden. De reden dat wij hier in Warschau zitten is omdat er ooit een Afrikaan de zee is overgestoken. Onze strijd is met mensensmokkelaars. We willen controle, maar migranten zijn niet onze vijanden.”

Leijtens wil de dilemma's van de organisatie met de buitenwereld delen. “We moeten de pijnlijke vragen niet uit de weg gaan. Als wij een mayday-oproep uitsturen voor een noodsituatie in Libisch vaarwater, weten we dat de Libiërs als eersten kunnen reageren. Dan weten we dat die mensen teruggebracht kun-

nen worden naar Libië (waar migranten systematisch worden gemarteld en mishandeld, red.). Dat is niet wat ik wil. Maar als ik het niet doe, laat ik die mensen verdrinken. Dan doe ik mijn werk ook niet goed.”

Ondertussen blijft Frontex actief in Griekenland en andere lidstaten die het internationaal recht aan hun laars lappen. Leijtens maakt zich sterk dat hij “nog geen enkel bericht” heeft gekregen van de betrokkenheid van zijn medewerkers bij een pushback sinds hij aan het hoofd staat van Frontex. Maar een week na ons bezoek in Warschau deelt de ngo Aegean Boat Report (ABR) beelden van een Frontex-schip dat aanwezig was bij een Griekse pushback in januari. Volgens ABR was de Letse boot die onderdeel is van de Poseidon-missie van Frontex aanwezig toen de Griekse kustwacht een boot vol migranten terug sleepte naar Turkse wateren en daar de motor onklaar maakte door er met een stok op te slaan.

“Frontex neemt die beschuldigingen uiterst serieus”, reageert een woordvoerder. “Enkele weken geleden zijn de *serious incident reports* opgesteld. Die worden momenteel onderzocht door de Frontex-functionaris voor de grondrechten (*Grimheden*, red.).”

Volgens de huidige plannen moet Frontex ook een rol krijgen in de deals die de EU sluit met derde landen in Afrika. Daarbij gaan miljarden naar economische ontwikkeling in ruil voor het tegenhouden van migranten. *De Standaard* bracht vorig jaar aan het licht hoe Tunesië tijdens de onderhandelingen met de EU meer dan duizend migranten deporteerde naar de woestijn. Deze week onthulde een consortium van internationale media dat die praktijken nog steeds massaal plaatsvinden, in verschillende partnerlanden.

Leijtens heeft geen zin in Afrikaanse samenwerkingen. “We zijn nog niet veel verder in ons contact met de Tunesiërs dan ‘Hallo, ik ben Hans’”, zegt hij. Hij zegt dat Frontex overal waar het komt de mensenrechten wil verdedigen. “Grensoperaties en mensenrechtenkwesties zijn geen twee aparte zaken. Ze horen bij elkaar. Wij verdedigen niet alleen de fysieke grens van Europa. Wij verdedigen ook de waarden die wij met elkaar delen.” ■

“Het is niet logisch dat Frontex pas na toestemming van een lidstaat in een gebied mag blijven om hulp te bieden. Dit is de EU, dit zijn de grenzen van ons allemaal, niet alleen die van Griekenland, Italië of Bulgarije”

Jonas Grimheden

Hoofd dienst grondrechten Frontex